

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ЛАВРІНЕНКО ОЛЕНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 339.74 (043.3)

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ВАЛЮТНИХ СИСТЕМ
КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

**Спеціальність: 08.00.02 —
Світове господарство і міжнародні економічні відносини**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

КИЇВ 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, м. Київ.

Науковий керівник — кандидат економічних наук, доцент

Мусієць Тетяна Вікторівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри міжнародних фінансів

Офіційні опоненти — доктор економічних наук, професор

Луцишин Зоряна Орестівна,
Інститут міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса Шевченка,
професор кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник

Сльозко Олена Олександрівна,
Інститут світової економіки і міжнародних відносин
НАН України,
провідний науковий співробітник відділу
валютно-фінансових відносин

Захист відбудеться «11» квітня 2012 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.02 у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49 Г, ауд. 601.

Автореферат розісланий «7» березня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Л. Л. Антонюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасним міжнародним валютно-фінансовим відносинам характерна безпрецедентна масштабність, динамічність, інноваційність і мобільність. Забезпечуючи всезростаючий інтернаціональний обмін товарами, послугами, робочою силою, вони мають власні механізми саморозвитку і специфічні методи та інструменти регулювання на національному, регіональному і глобальному рівнях. В умовах розширення і поглиблення регіональної економічної інтеграції, інтенсифікації транснаціональних взаємозв'язків, глобалізації економіки в цілому відбувається значна трансформація національних валютних систем. Найвищий рівень валютної інтеграції на сьогодні притаманний країнам Європейського Союзу. Неабиякий науковий і практичний інтерес становлять не тільки функціонування Єврозони, її дієвість і стійкість у кризовий період, а й можливості та проблеми її розширення за рахунок країн Центральної та Східної Європи, зокрема, Угорщини, Польщі, Чехії, Болгарії, Румунії. Дослідження природи, векторів і механізмів трансформації валютних систем країн ЦСЄ, європейської гармонізації валютних політик є актуальним у контексті євроінтеграції України.

Теоретичному та емпіричному дослідженню валютно-фінансових проблем економічного розвитку в умовах міжнародної інтеграції та глобалізації присвячено фундаментальні праці таких відомих зарубіжних учених, як О. Анікіна, М. Ботона, О. Буторіної, Т. Валової, М. Головніна, Б. Ейхенгріна, М. Карні, Дж. М. Кейнса, П. Кенена, Ч. Кіндлебергера, Л. Красавіної, П. Кругмана, Р. Маккінона, Р. Манделли, Дж. Г. Мінські, С. Моїсєєва, А. Наговіцина, М. Обстфельда, І. Платонової, К. Рудого, Л. Бін Смагі, Дж. Сороса, Дж. Стігліца, О. Суєтіна, Г. Д. Уайта, М. Фрідмена, А. Шварц. Серед українських учених слід відзначити праці Я. Белінської, С. Боринця, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Дзюблюка, Ф. Журавки, А. Задой, Г. Климка, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, О. Мозгового, С. Мочерного, Т. Мусієць, А. Поручника, О. Рогача, Н. Рязанової, М. Савлука, О. Сльозко, І. Співак, В. Федосова та багатьох інших.

Разом з тим окремі питання валютно-фінансової взаємодії країн і регіонів світу потребують подальших досліджень. У контексті глобалізації особливо важливим є виявлення й оцінка результатів дій глобальних криз на національні і регіональні валютні системи та пошук інституційних засобів забезпечення їх ефективного функціонування в нестабільних умовах розвитку. З огляду на суперечливу практику валютної інтеграції в розширеному Євросоюзі вагомий науковий інтерес становлять сучасні проблеми модернізації спільної валютної політики, неупереджені думки щодо наслідків від входження до ЄС і Єврозони, зокрема, для економік країн ЦСЄ.

Комплексне дослідження процесів трансформації національних валютних систем, базоване на реальному досвіді країн ЦСЄ, сприятиме поглибленню наукової аргументації у виборі варіантів і пріоритетів інтеграції України до ЄС, напрямів розвитку національної валютної системи в умовах інтеграції й глобалізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в рамках міжкафедральних науково-дослідних тем «Ресурси і моделі глобального економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0106U004357) і «Стратегії національного розвитку в парадигмі глобальної економічної політики» (номер державної реєстрації 0111U007630) факультету міжнародної економіки і менеджменту Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Особисто автором досліджено трансформацію валютних систем країн ЦСЄ у ході еволюції та в умовах поглиблення світової та європейської інтеграції (підрозділ «Розвиток фінансових систем в умовах глобалізації» теми «Ресурси і моделі глобального економічного розвитку»).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне дослідження розвитку валютних систем країн Центральної та Східної Європи, виявлення основних факторів і напрямів їх трансформації, а також обґрунтування умов гармонізації валютної системи України та ЄС.

Виходячи з мети дослідження у роботі поставлені такі конкретні завдання:

- розкрити природу і зміст процесу «трансформація валютної системи»;
- класифікувати і проаналізувати вплив факторів на трансформацію валютної системи та виявити її напрями;
- проаналізувати теоретичні підходи до систематизації типів валютних систем з урахуванням новітніх явищ, тенденцій і практик, що відбуваються у глобалізованих фінансових відносинах;
- ідентифікувати етапи становлення і розвитку Європейської валютної системи у ході трансформації розрахункових одиниць;
- комплексно розглянути елементи національних валютних систем країн Центральної та Східної Європи в умовах євроінтеграції;
- визначити умови, фактори й особливості трансформації валютної системи України;
- обґрунтувати заходи мінімізації негативного впливу глобальної фінансової кризи на функціонування валютної системи України.

Об'єктом дослідження є процес розвитку сучасних валютних систем.

Предметом дослідження є природа, вектори і механізми трансформації валютних систем країн Центральної та Східної Європи в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження. Методологічну і теоретичну основу дисертації становлять фундаментальні положення економічної теорії, міжнародних економічних та валютно-фінансових відносин, монографічна і наукова література провідних вітчизняних та зарубіжних учених стосовно валютних систем у цілому та основних її елементів зокрема, наукові праці фундаторів і сучасних економістів з питань становлення, функціонування й трансформації валютних систем як на національному, так і на регіональному та світовому рівнях. Під час вирішення поставлених завдань у роботі застосовано загальнонаукові і специфічні методи дослідження. Діалектичний метод пізнання і метод історизму використовуються в дослідженні еволюції національних, регіональної та світової валютних систем (підрозділи 2.1, 3.1). У ході аналізу елементів валютних систем (1.2, 2.2, 3.1)

дисертант використав структурно-функціональний метод. Для встановлення сутності ключових категорій і взаємозв'язку елементів валютної системи використано метод наукової абстракції (підрозділ 1.1). У дослідженні валютних систем країн Центральної та Східної Європи застосовувався метод порівняльного макроекономічного аналізу (підрозділ 2.2). У розкритті сутності основних факторів, що спричинили боргову кризу в Єврозоні, та шляхів збереження валютного суверенітету використовувалися методи аналізу і синтезу (підрозділ 2.3, 3.3).

Інформаційною базою дослідження є Конституція України, закони і законодавчі акти, постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України, законодавча і нормативно-правова бази ЄС й спільні угоди між Україною та ЄС, інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Центру наукових досліджень НБУ, статистичні дані Державної служби статистики України, експертні оцінки відомих економістів і фінансистів, результати наукових досліджень провідних вищих навчальних закладів України та світу, матеріали зарубіжних і вітчизняних періодичних видань, аналітичні та статистичні звіти, офіційні публікації Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Банку міжнародних розрахунків, Європейської Комісії та Європейського Центрального банку, центральних та національних банків країн ЦСЄ.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в комплексному аналізі трансформації національних валютних систем країн Центральної та Східної Європи, ключових напрямів їх валютної політики та особливостей розвитку валютної системи України в умовах євроінтеграції.

Нові наукові положення, одержані особисто автором, що виносяться на захист, полягають у наступному:

у перше:

- комплексно розкрито сутність процесу трансформації валютної системи як якісної зміни основних елементів, принципів, форм реалізації та методів регулювання валютно-фінансових відносин на національному, регіональному і глобальному рівнях; залежно від комбінації об'єктивних і суб'єктивних, ендегенних і екзогенних факторів впливу на валютну політику держав в умовах розширення і поглиблення євроінтеграційних процесів, виявлено та ідентифіковано три рівні трансформації національних валютних систем країн Центральної та Східної Європи: перший — частково-модифікована система, яка формується завдяки перетворенню елементів валютної системи (Польща, Словаччина, Угорщина та Чехія — зміна режимів валютних курсів з фіксованого і проміжного до плаваючого, диверсифікація золотовалютних резервів (збільшення частки євро), трансформація національних інститутів та ін.); другий — структурно-трансформована як результат трансформації елементів і структурних принципів функціонування валютної системи (Польща, Словаччина, Чехія, Словенія, Естонія — загальна лібералізація валютної сфери та гармонізація валютного законодавства до стандартів ЄС); третій — системно-трансформована, що утворюється завдяки переходу валютної системи в нову якість за умов

входження країн до валютних інтеграційних угруповань (Словенія, Словаччина, Естонія — вступ до Єврозони);

удосконалено:

- методологічні підходи до різноваріантного трактування сутності поняття «валютна система» як «сукупність різноманітних елементів», як «сукупність валютно-економічних відносин», як «спосіб функціонування валютного порядку» за рахунок введення авторського визначення даного поняття, зміст якого полягає в сукупності валютних взаємовідносин, що виникають у результаті купівлі-продажу валюти і валютних цінностей на території певної країни та за її межами, міжнародних розрахункових операцій та як форма реалізації валютного порядку; а також сформулювати власну інтерпретацію валютного порядку як форми організації валютної системи, спрямованої на врегулювання валютно-фінансових взаємовідносин на різних рівнях (національному, регіональному, світовому), що закріплено у нормативно-правових актах, договорах, угодах; виявлено суттєві відмінності у досліджуваних поняттях «валютна система» та «валютний порядок» через функціонування сучасної валютної системи — 11 % золота у світових золотовалютних резервах проти 4 % — у спеціальних правах запозичення, що слугує додатковою аргументацією для необхідності кардинальної трансформації світового валютного порядку з метою запобігання виникнення глобальних фінансових криз;

- ідентифікацію етапів становлення і розвитку Європейської валютної системи у ході використання валютно-розрахункових одиниць: перший етап — початкова валютно-розрахункова інтеграція (1950-1978 рр. — економічне зближення країн Західної Європи та використання безготівкових розрахункових одиниць: епуніт, ЮРКО, ЄРО); другий етап — поглиблена валютно-розрахункова інтеграція (1979-1998 рр. — створення Європейської валютної системи на основі введення ЄКЮ); третій етап — утворення валютної конвергенції та подальший її розвиток (1999-ті рр.-і дотепер — на базі євро); це дозволяє поглибити дослідження тенденцій регіональної валютної інтеграції, якій притаманні не лише цілеспрямованість, еволюційність і поетапність перебігу економічних процесів, а й дотримання встановлених стартових і дисциплінарних критеріїв країн-учасниць валютних союзів;

- підходи до комплексного аналізу елементів національних валютних систем: національної валюти та її конвертованості, режиму валютного курсу, формування золотовалютних резервів центральних банків, функціонування національних валютних ринків в умовах лібералізації, що дозволило виокремити ключові напрями валютної політики країн Центральної та Східної Європи у ході гармонізації діяльності регуляторів національних валютних сфер до вимог і стандартів Євросоюзу — досягнення достатнього рівня конвертованості національної валюти, забезпечення стабільності валютних курсів, рівноважності платіжних балансів, транспарентності операцій на валютному ринку, стимулювання національного експорту та іноземних інвестицій;

дістало подальшого розвитку:

- теоретичні підходи до систематизації валютних систем з урахуванням новітніх явищ, тенденцій і практик у глобалізованих фінансових відносинах; упорядковано традиційні ознаки систематизації (за стандартом: біметалізму, золотомонетного, золотодевізного і міжнародних розрахункових одиниць; за режимом валютного курсу: фіксованого, плаваючого та проміжного; залежно від паритету: золото-срібного, золотого і валютного) та запропоновано нові характеристики — за рівнем вразливості до світових фінансових криз і за рівнем делегації функцій з формування національної валютної політики наднаціональному регуляторному органу;

- дослідження еволюції розвитку валютної системи України на основі таких показників, як динаміка валютного курсу, обсяг міжбанківського валютного ринку і розмір золотовалютних резервів, що дозволило виокремити етапи її трансформації: перший етап (1991-1995) — становлення в процесі економічної та політичної суверенізації (на основі купоно-карбованця і заснування Української міжбанківської валютної біржі); другий етап (1996-1999) — циклічно-кризовий розвиток (введення національної валюти гривні, поглиблення кризових явищ через вплив російської та азійської фінансових криз); третій етап (2000-2007) — стабільне функціонування (характеризується стабільністю національної валютної сфери, накопиченням золотовалютних резервів і розвитком валютного ринку); четвертий етап (2008-2011) — криза та антикризова модернізація (волатильність валютного курсу, падіння обсягів валютного ринку та золотовалютних резервів і введення валютних обмежень); запропоновано системні заходи з мінімізації негативного впливу глобальної фінансової кризи на функціонування валютної системи України — створення офіційного органу Спеціалізованої ради експертів з валютних питань при Президенті України з метою моніторингу і попередження на ранніх стадіях кризових явищ у валютній системі; визначення валютного курсу гривні на основі паритету купівельної спроможності (реальний валютний курс); розроблення державної стратегії управління валютними ризиками, що поєднує різні методи: хеджування (активізація ф'ючерсних операцій), управління активами і пасивами (технічне забезпечення даного методу в банківських установах), диверсифікація валютних ризиків на мікро- і макрорівнях та інші.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні узагальнення, висновки і рекомендації, представлені автором у даному дисертаційному дослідженні, можуть бути використані в діяльності органів виконавчої влади щодо стратегічних цілей і пріоритетів валютної політики України в умовах євроінтеграційного спрямування української економіки з урахуванням адаптивного досвіду країн ЦСЄ.

Практичне значення одержаних результатів підтверджується довідками: Центру наукових досліджень НБУ щодо розвитку і функціонування валютної системи України в довгостроковій перспективі та шляхів подолання негативних проявів сучасної фінансової кризи на валютному ринку України (довідка від 28.09.2011 № 53-117/385) і Національного банку України в частині трансформації національної валютної системи України в контексті

євроінтеграції та гармонізації валютного законодавства України з міжнародними та європейськими стандартами (довідка від 13.10.2011 № 28-213/4110).

Теоретичні напрацювання і висновки дисертаційного дослідження використані в навчальному процесі у ході викладання дисципліни «Міжнародні фінанси» студентам факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка від 20.10.2011).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, результати якого викладені і виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, теоретичні узагальнення і практичні рекомендації, представлені в дисертації, доповідались та обговорювались на п'яти науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми національної економіки в глобальному світі» (3 квітня 2009 р., м. Київ), III Міжнародній науково-практичній конференції «Ефективність бізнесу в умовах трансформаційної економіки» (29—31 червня 2009 р., м. Сімферополь), VII Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Перспективи та пріоритети розвитку економічного аналізу» (21—22 квітня 2010 р., м. Донецьк), Науково-практичній інтернет-конференції «Інноваційно-орієнтовані засади максимального використання потенціальних можливостей виробництва в умовах євроінтеграції» (14—15 жовтня 2010 р., м. Тернопіль), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів» (20—21 жовтня 2011 р., м. Запоріжжя).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 10 наукових робіт загальним обсягом 3,27 друк. арк., у тому числі 5 статей у наукових фахових виданнях і 5 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Обсяг дисертації становить 210 сторінок. Робота містить 19 таблиць на 17 сторінках, 38 рисунків на 32 сторінках, 10 додатків на 10 сторінках, список використаних джерел складається із 235 найменувань на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічне підґрунтя, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо їх апробації та впровадження.

У розділі 1 «**Теоретичні аспекти дослідження трансформації валютних систем**» узагальнено теоретичні основи розвитку валютної системи та виявлено напрями її трансформації, систематизовано типи валютних систем за загальновизнаними ознаками і виділено нові з метою поглиблення класифікації,

виявлені найвпливовіші фактори трансформації національної, регіональної та світової валютних систем та їх основні напрями розвитку.

На основі системного підходу до дослідження категорійного апарату міжнародних валютних відносин висвітлено авторське бачення сутності таких понять: «валютна система» — як сукупності валютних взаємовідносин, що виникають у результаті купівлі-продажу валюти і валютних цінностей як на території певної країни, так і за її межами, міжнародних розрахункових операцій від зовнішньоекономічної діяльності та як форма реалізації валютного порядку в умовах дотримання і використання основних його принципів; «валютний порядок» — як форми організації валютної системи, спрямованої на врегулювання валютно-фінансових взаємовідносин на різних рівнях (національному, регіональному, світовому), що закріплено у нормативно-правових актах, договорах, угодах та ефективність якого виявляється через дотримання його основних принципів відповідною валютною системою.

Автором у результаті дослідження принципів формування і функціонування Ямайської валютної системи доведено відмінність понять «валютна система» та «валютний порядок», які полягають в тому, що Ямайський валютний порядок передбачає повне вилучення з офіційних золотовалютних резервів золота і виконання спеціальними правами запозичення (СПЗ) функції світових грошей. Натомість сучасне функціонування Ямайської валютної системи передбачає використання золота як резервного активу більшості країн світу (США — 70,4 %, Німеччина — 66,1 %, Франція — 65,7 %, Італія — 64,9 % від загального обсягу національних золотовалютних резервів) і недотримання стандарту СПЗ.

У дисертації досліджено теоретичні підходи до систематизації типів валютних систем, які передбачають їх поєднання за стандартом: біметалізму, золотомонетного, золотодевизного та міжнародних розрахункових одиниць; за режимом валютного курсу: фіксованого, плаваючого та проміжного; залежно від паритету: золото-срібного, золотого і валютного; з урахуванням новітніх явищ, тенденцій і практик у глобалізованих фінансових відносинах і також запропоновано нові характеристики за рівнем вразливості валютних систем до зовнішніх і внутрішніх шоків; за рівнем передавання функцій з формування національної валютної політики наднаціональним регуляторним органам.

На основі комплексного аналізу природи, векторів і механізмів валютних змін дисертантом розкрито поняття «трансформація валютної системи» як процесу якісної зміни основних елементів, принципів, форм реалізації та методів регулювання валютно-фінансових відносин на національному, регіональному і глобальному рівнях. Виокремлено фактори впливу на трансформаційні процеси валютних систем, такі як ендегенні (загальний рівень економічного розвитку країни; інтернаціоналізація валютної системи; історико-національні традиції); екзогенні (міжнародне співробітництво і транснаціоналізація економіки; структурні принципи функціонування світової валютної системи; міждержавні регіональні інтеграційні угруповання); глобальні (валютно-кредитна політика і регулятивні методи міжнародних фінансових організацій; розвиток процесів

фінансової глобалізації; світові фінансові кризи), які являють собою базис для виділення векторів зміни (рис. 1).

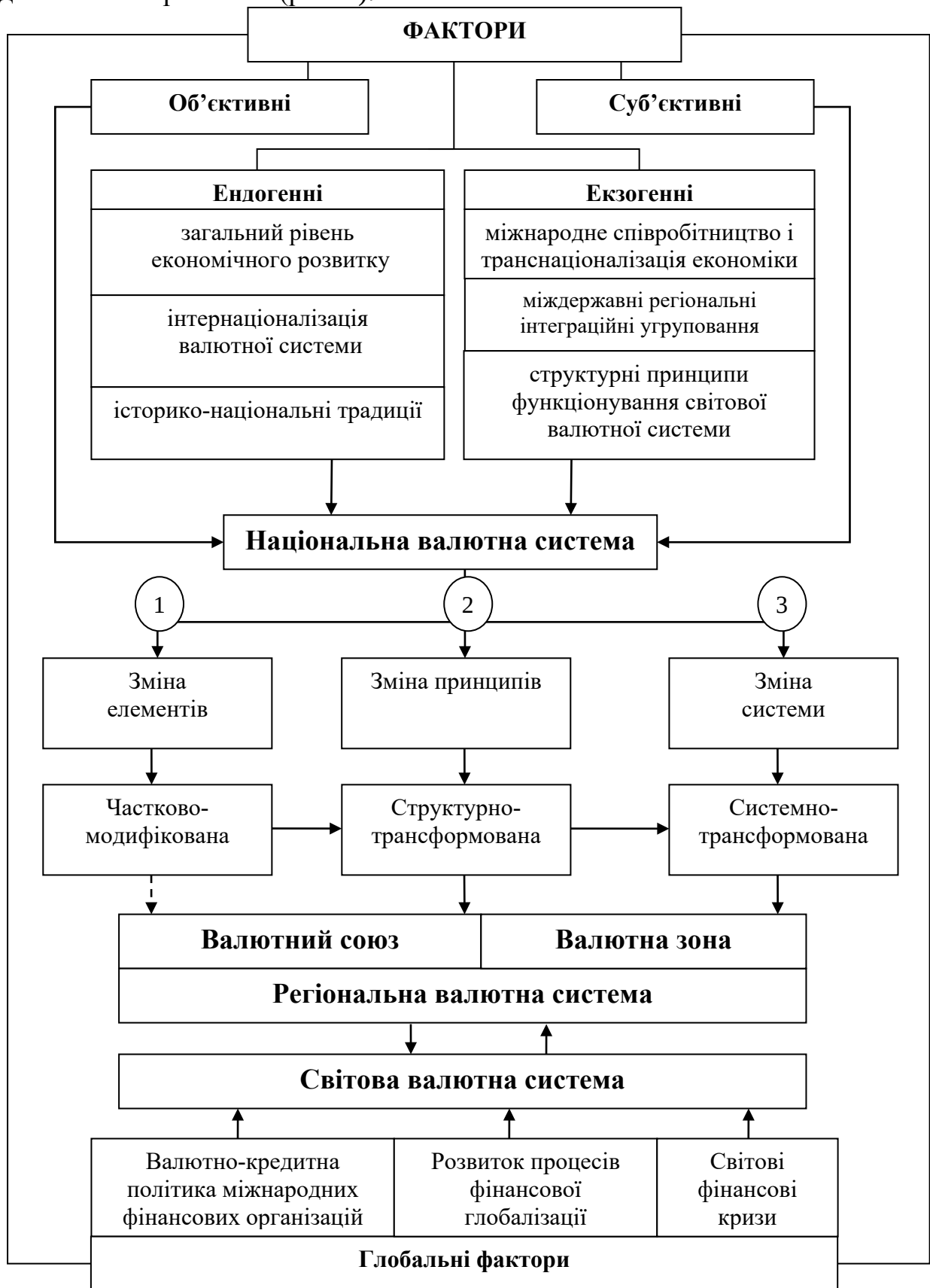

Рис. 1. Концептуально-логічна схема трансформації валютної системи

Виявлено та ідентифіковано напрями трансформації валютних систем, по-перше, у частковій модифікації елементів валютної системи, що виявляється у зміні режимів валютного курсу, диверсифікації золотовалютних резервів, перетворенні національних органів валютного регулювання і контролю та іншому; по-друге, у структурній трансформації не тільки елементів, а й принципів функціонування валютної системи (зміна орієнтирів, стратегії монетарної політики, у тому числі і валютної); по-третє, у системній трансформації, яка виявляється у зміні виду валютної системи (вступ країни до валютної зони).

У розділі 2 **«Трансформаційні процеси валютних систем країн Центральної та Східної Європи в умовах регіоналізації»** комплексно проаналізовано природу, вектори і механізми трансформації Європейської валютної системи, досліджено зміни національних валютних систем країн ЦСЄ, валютну конвергенцію між країнами-аплікантами і країнами Європейського економічного та валютного союзу.

Проаналізувавши етапи становлення Європейської валютної системи (ЄВС) з урахуванням перетворення ключового елементу валютної системи — валюти, класифіковано періоди трансформації ЄВС. Початковий період валютно-розрахункової інтеграції 1950-1978 рр. характеризується зародженням валютно-фінансових взаємовідносин між країнами Західної Європи, результатом чого стало створення в 1950 р. Європейського платіжного союзу і поява першої спільної розрахункової одиниці епуніт. Введення в обіг міжнародних безготівкових одиниць — ЮРКО та ЄРО, між суб'єктами валютно-фінансової діяльності спрямовано на скасування торговельних і валютних обмежень з метою розширення економічних можливостей країн-членів ЄС, запровадження конвертованості їхніх валют, підвищення рівня ефективності валютних розрахунків і зниження валютних ризиків у зовнішньоекономічних операціях між країнами-учасниками ЄС, що сприяло подальшій співпраці у валютній сфері. Період поглибленої валютно-розрахункової інтеграції у 1979-1998 рр. — зближення національних валютних систем країн Європейської економічної спільноти (ЄЕС), що сприяло створенню 1979 року Європейської валютної системи, основою якої стала європейська розрахункова одиниця ЄКЮ. Метою введення ЄКЮ — поглиблення валютно-фінансової інтеграції між суб'єктами господарювання країн ЄЕС. Третій період валютної конвергенції на базі євро з 1999 р. і по теперішній час характеризується впровадженням єдиної регіональної валюти євро в 11-ти країнах Європейського Союзу (на 01.01.2012 — 17 держав) для гармонізації валютних систем та уніфікації монетарних політик країн-учасниць Єврозони. Проведена етапізація становлення Європейської валютної системи дала можливість дисертанту поглибити дослідження специфічних тенденцій регіональної валютної інтеграції, якій характерні як цілеспрямованість, еволюційність і поетапність, так і суворість у дотриманні стартових і дисциплінарних критеріїв країн-учасниць валютних союзів.

Аналізуючи трансформацію елементів національних валютних систем країн ЦСЄ в умовах євроінтеграції, автор обґрунтував, що основними умовами коінтеграції, конвергенції та гармонізації валютно-фінансових відносин країн

Центральної та Східної Європи та Європейського економічного та валютного союзу (ЄЕВС) є лібералізація валютної сфери, встановлення вільноплаваючого режиму валютного курсу, збільшення частки євро в обсягах валютної виручки від зовнішньоторговельних і валютно-фінансових операцій з подальшим її зростанням у валютних резервах, впровадження відповідних заходів з введення вільної конвертованості національних валют та уніфікації валютного законодавства до стандартів ЄС та інші.

Дисертант доводить існування на практиці трьох напрямів трансформації валютних систем країн ЦСЄ, по-перше, на основі змін її елементів: через створення національних валют (Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Словенія), режимів валютних курсів, введення конвертованості національних валют як за поточними операціями (Чехія, Польща, Угорщина, Словаччина, Словенія та ін.), так і за капітальними (Естонія, Латвія); зменшення розриву між фактичним курсом і його паритетом, збільшення обсягу валютного ринку (з 2004 р. до 2010 р. на 24 % у Польщі), диверсифікацію валютних резервів зі збільшенням частки європейських валют (у Чехії — на 19 %, з одночасним зменшенням частки долара США на 20 %); завдяки появі нових валютних інструментів (деривативів), посиленню незалежності національних і центральних банків країн ЦСЄ, що викликало трансформацію валютних систем зазначених держав. По-друге, трансформація валютних систем досліджуваних країн відбувалась на основі змін принципів функціонування валютних систем країн ЦСЄ, а саме, орієнтирів монетарної політики з таргетування обмінного курсу, монетарного таргетування на інфляційне таргетування (Чехія, Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія), введення режиму валютного бюро (Естонія, Литва, Болгарія), що сприяло ціновій стабілізації, лібералізації валютної політики та гармонізації валютного законодавства країн ЦСЄ до стандартів Європейського економічного та валютного союзу. По-третє, зміна виду національних валютних систем на регіональну валютну систему, які характерні на сучасному етапі європейської валютної інтеграції для Словенії, Словаччини та Естонії, що у 2007, 2009 і 2011 рр. відповідно вступили до Єврозони.

Проаналізувавши у період 2004-2010 рр. розмір відхилення валютного курсу національних валют Польщі, Угорщини, Чехії, Болгарії та Румунії від паритету (не повинен відхилятися більш ніж на 15 % за умовами Маастрихтського договору для країн-аплікантів) дисертант визначив, що даного критерію дотримується лише Чехія. Відхилення від паритету валютного курсу іншими країнами ЦСЄ, такими як Болгарія, Угорщина і особливо Польща (понад 90 %) і Румунія (60 %), зумовлено переважно негативними проявами фінансової кризи, які виявилися через зниження темпів економічного розвитку (на 2009 р. у Румунії — 7,1 %, Угорщині — 6,7 %, Болгарії — 5,48 %), девальвацію курсу національних валют (на 2009 р. у Польщі — більше 20 %, Угорщині та Румунії — від 10 до 20 %), падіння обсягів валютного ринку (на 2010 р. в порівнянні з 2007р. в Польщі на 1,4 млрд дол. США, Румунії — 0,7 млрд дол. США, в Болгарії — 0,4 млрд дол. США) (рис. 2).

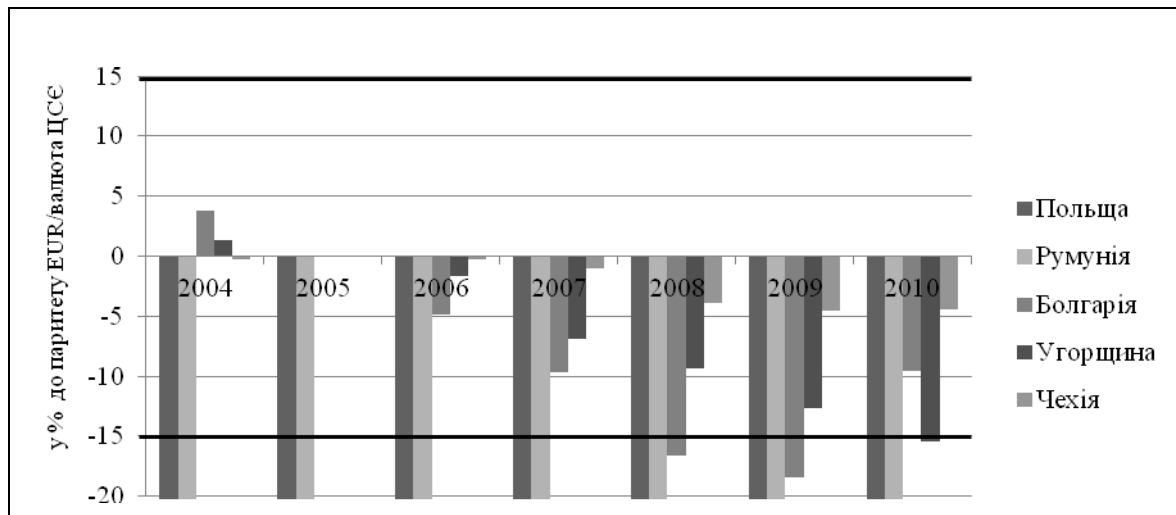

Рис. 2. Відхилення номінальних валютних курсів країн ЦСЄ від паритету у період 2004—2010 рр.

Джерело: Розраховано автором із використанням даних: 1) *Inflation index, average consumer prices* [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. — Режим доступу : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/weoselgr.aspx>; 2) *Exchange rates* [Електронний ресурс] // National and Central Banks CEE countries. — Режим доступу : <http://www.nbp.pl>; <http://www.bnro.ro>; www.bnb.bg; www.mnb.hu; www.cnb.cz

Беручи до уваги результати дослідження фіскальної політики Єврозони, автор виділив групи зовнішніх та внутрішніх причин, які зумовлюють сучасну боргову кризу в Європейському економічному і валютному союзі, що дозволяє комплексно охарактеризувати її наслідки. У роботі зазначені такі головні зовнішні причини боргової кризи: загострення конкурентної боротьби між ключовими суб'єктами світового фінансового ринку (підписання своп-угоди між американським банком «Голдман Сакс» та урядом Греції, що стало однією з головних причин боргової кризи Єврозони) і глобальна фінансова криза. Значну увагу в роботі приділено основним внутрішнім причинам боргової кризи ЄВЕС. Ґрунтуючись на результатах дослідження, автор дійшов висновку, що поява таких негативних явищ спричинена недотриманням критеріїв конвергенції Маастрихтського договору країнами на момент входження до Європейського економічного та валютного союзу і у подальшому, зокрема, Грецією, Ірландією, Іспанією, Португалією, Італією та іншими; незастосуванням штрафних санкцій, рекомендованих у Пакті стабільності й розвитку, до країн-порушниць фіскальної дисципліни. Це дало змогу з'ясувати одну із головних причин сучасної фінансово-боргової кризи країн ЄВЕС як невиконання низкою держав критеріїв конвергенції. Дисертант доводить, що встановлення жорсткої фіскальної дисципліни на основі рекомендацій Пакту про створення Бюджетно-податкового союзу країнами ЄС (саміт країн Європейського Союзу відбувся у грудні 2011 р.), а саме: ведення штрафних санкцій у разі недотримання критичних значень дефіциту бюджету і державного боргу має сприяти подоланню негативних явищ боргової кризи, що виникли в Єврозоні, та подальшому поглибленню процесів євроінтеграції у валютній сфері країн ЦСЄ.

У розділі 3 «Розвиток валютної системи України в контексті євроінтеграції» дисертантом досліджено еволюцію національної валютної системи України, виявлено основні недоліки валютної політики уряду і НБУ та запропоновано шляхи її удосконалення та реформування.

Аналізуючи еволюцію валютної системи України, через її основні елементи такі як валютний курс, валютний ринок і золотовалютні резерви, автор виокремив основні етапи становлення і трансформації валютної системи України (рис. 3).

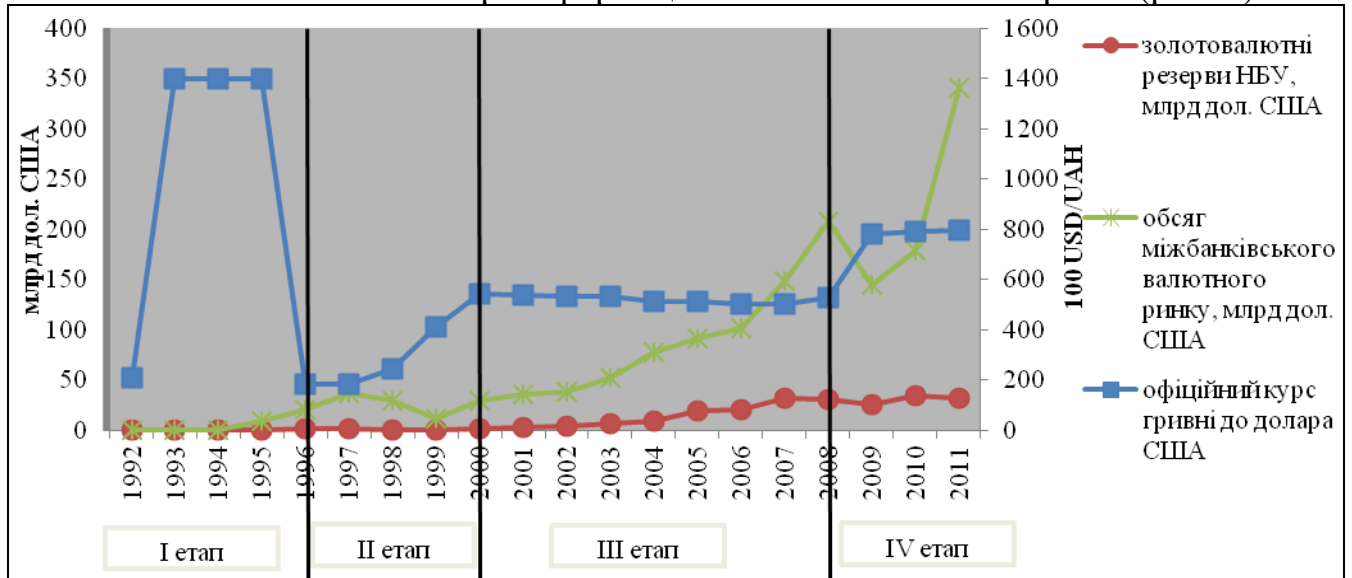

Рис. 3. Етапи трансформації валютної системи України

Джерело: Складено автором

Дисертант робить висновок, що період 1991-1995 рр. можна назвати етапом становлення валютної системи України у ході економічної і політичної суверенізації, для якого характерним є вихід країни з рублевої зони і введення купуно-карбованця як єдиного засобу платежу на території України. Період 1996-1999 рр. – це етап введення в обіг національної грошової одиниці гривні та подальшої нестабільності розвитку валютної системи України, що спричинена кризою в Росії та світовою фінансовою кризою 1998 р., і як наслідок, встановлення жорсткого адміністративного режиму управління національною валютною сферою; 2000-2007 рр. — стабільний розвиток зі сталим валютним курсом, збільшенням обсягів валютного ринку, накопиченням золотовалютних резервів; 2008-2011 рр. — етап кризи та антикризової модернізації в умовах відтоку іноземного капіталу з України, волатильності валютного курсу гривні, введення валютних обмежень, зменшення обсягів валютного ринку. Про це свідчить також посилення регуляторної ролі НБУ у валютній сфері, що збільшило валютні інтервенції і зменшило золотовалютні резерви (табл. 1).

Дослідження трансформаційних процесів у валютній системі України та її елементів (національної валюти, конвертованості, валютного паритету, режиму валютного курсу, золотовалютних резервів, валютного ринку, валютно-фінансових інститутів) дозволило дисертанту показати їх взаємозалежність і зв'язок, який особливо виявився у період кризових явищ і дисбалансів економіки.

Динаміка показників розвитку валютного ринку України, млрд дол. США

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Загальний обсяг операцій на валютному ринку, у тому числі	116,6	139,7	209,1	275,0	180,3	221,8	391
• міжбанківський	91,4	102,4	148,0	208,8	144,9	178,9	341,1
• готівковий	25,2	37,3	61,1	66,2	35,4	42,9	49,9
Загальний обсяг валютних інтервенцій НБУ	10,56	5,06	7,95	17,82	10,43	8,93	7,62
Обсяг золотовалютних резервів на кінець року	19,39	22,26	32,46	31,54	26,50	34,58	31,79

Джерело: Складено і розраховано автором за даними Річного звіту НБУ з 2005 р. до 2010 р. та Основних тенденцій валютного ринку [Електронний ресурс] // Національний банк України. — Режим доступу : www.bank.gov.ua. — (Офіційний сайт).

Автор доводить, що перші наслідки світової фінансової кризи початку 2008 року негативно вплинули на національну валютну систему: девальвація курсу гривні щодо вільноконвертованих валют (37,2 % — до долара, 39,2 % — до євро), поглиблення розриву між попитом і пропозицією на іноземну валюту, падіння обсягу валютного ринку (на 34 % у 2009 р.), зменшення обсягу золотовалютних резервів за рахунок здійснення валютних інтервенцій (на 16 % у 2009 р.), введення валютних обмежень (купівлі іноземної валюти під оплату імпорту товарів без ввезення в Україну; зобов'язання НБУ щодо продажу валюти на готівковому ринку за офіційним курсом; обмеження зовнішнього кредитування; призупинення видачі ліцензій резидентам України на здійснення інвестицій за кордон та інші).

У роботі доведено, що в Україні, як і в країнах ЦСЄ, основними умовами валютної євроінтеграції, у разі прийняття Україною європейського вектора розвитку, є встановлення демократичних принципів організації та регулювання валютного обігу, валютних операцій на міжбанківському валютному ринку України для всіх суб'єктів валютно-фінансової діяльності без дискримінації та утисків, гармонізація та уніфікація валютного законодавства України до стандартів ЄС, створення сприятливих умов для потенційних учасників міжнародних розрахункових та фінансових операцій.

Автором запропоновано ряд заходів, які дозволять ефективно здійснити конвергенцію України та ЄС у валютній сфері на основі досвіду країн ЦСЄ, а саме: збільшення обсягу зовнішньоекономічних та фінансових операцій між ЄС та Україною, використання режиму керованого плавання валютного курсу з подальшою лібералізацією і встановленням вільноплаваючого валютного курсу, диверсифікація золотовалютних резервів зі збільшенням частки валют країн ЄС, встановлення конвертованості національної валюти за капітальними операціями, уніфікація та гармонізація національного законодавства з директивами, нормами і стандартами ЄС.

З урахуванням результатів дослідження сучасних процесів, що відбуваються у країнах Європейського Союзу, автор робить висновок, що у разі євроінтеграційної спрямованості в перспективі постає загроза втрати валютного суверенітету Україною, що полягатиме у переданні повноважень із проведення валютної політики та заміні національної валюти на єдину регіональну валюту євро. Це може призвести до появи в українській економіці схожих негативних наслідків, які відбуваються в країнах Єврозони: зменшення рівня незалежності державних органів влади, підвищення конкуренції на національному ринку, часткова втрата економічного простору та незалежності і суверенності у проведенні монетарної (у тому числі валютної) і фінансової політик, скорочення прав на проведення додаткової емісії у разі соціально-економічної потреби та інші.

Дисертант доводить, що співпраця України з міжнародними організаціями (МВФ, МБРР та ін.) також певним чином призводить до втрати частини суверенних прав у валютній сфері: зі здійснення національної валютної політики, яке проявляється у висуванні певних умов міжнародними валютно-фінансовими організаціями до уряду України та НБУ з введення заходів зі зміцнення незалежності НБУ, запровадження вільноплаваючого режиму валютного курсу, вдосконалення валютного ринку та усунення валютного контролю.

В роботі запропоновано шляхи збереження і зміцнення валютного суверенітету України, які полягають у введенні повної конвертованості гривні; створенні офіційного органу, такого як Спеціалізована рада експертів з валютних питань при Президенті України, до якої повинні входити провідні науковці, основні дослідження яких спрямовані на аналіз сучасного стану національної валютної системи, світового фінансового середовища і завчасного виявлення кризових явищ; надання рекомендацій з ефективного проведення фінансової та кредитної політик, накопичення золотовалютних резервів та їх диверсифікації.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання щодо комплексного дослідження розвитку валютних систем країн Центральної та Східної Європи, проаналізовано найважливіші фактори і напрями їх трансформації, а також аргументовано пропозиції щодо гармонізації валютних сфер України та країн Європейського Союзу. Результати дослідження дисертанта дозволили сформулювати такі висновки.

1. В умовах фінансової глобалізації трансформація валютної системи являє собою процес якісної зміни основних елементів, принципів, форм реалізації та методів регулювання валютно-фінансових відносин на національному, регіональному і глобальному рівнях. Інтенсивність перетворень сучасного валютно-фінансового середовища є основою, що визначає провідні напрями трансформації валютних систем, сформованих під дією об'єктивних, суб'єктивних, ендегенних та екзогенних факторів. Таким перетворенням характерні три напрями трансформації: часткова модифікація (зміна елементів

валютної системи); структурна трансформація (крім зміни елементів передбачає і надання нового змісту основоположним принципам валютної системи); системна трансформація (зміна національної валютної системи загалом на регіональну зокрема).

2. За умов глобалізації, суперечливих процесів на фінансових ринках, коливання валютних курсів дедалі більше виявляються відмінності між Ямайською валютною системою та її валютним порядком. Такі вихідні положення існуючого валютного порядку як юридична демонетизація золота і введення спеціальних прав запозичення у якості головного резервного активу країн світу втратили значення у функціонуванні сучасної валютної системи, що викликає нагальну потребу у реформуванні її структурних принципів, відповідно до вимог економіки регіоналізму, багатоцентризму й глобалізму з метою забезпечення валютно-економічної стабільності у світі.

3. Валютну систему як форму організації міжнародних валютних відносин в умовах інтенсивного поглиблення процесів фінансової глобалізації можна типізувати за традиційними (за стандартом, режимом валютного курсу, залежно від паритету) і новітніми характеристиками (за рівнем вразливості до наслідків світових фінансових криз, за способом передавання функцій з формування національної валютної політики наднаціональному регуляторному органу). Запропоновані новітні ознаки дозволяють виділити сучасні особливості функціонування валютних систем в умовах регіоналізації й глобалізації під впливом світових фінансових криз та діяльності наднаціональних регуляторних органів, зокрема Європейського Центрального Банку.

4. Європейська валютна система — це результат розвитку регіональної економічно-валютної інтеграції та створення мегарегіонального угруповання в Європі. Зближення європейських економік відбувається протягом останніх шестидесяти років. Валютна конвергенція виявляється через такі фінансові умови існування, як механізм обмінних курсів, валютні інтервенції, систему валютних компенсацій, створення міждержавних валютно-кредитних і фінансових інститутів, введення європейських розрахункових одиниць: епуніт, ЮРКО, ЄРО — початкова валютно-розрахункова інтеграція; ЄКЮ — поглиблена валютно-розрахункова інтеграція; євро — валютна конвергенція та гармонізація монетарних політик.

5. Останнє розширення співдружності країн ЄС відбулося у 2004-2007 рр. за рахунок держав Центральної та Східної Європи і переходом Словенії, Словаччини та Естонії на регіональну валюту євро. Це сприяло як позитивним змінам принципів та елементів валютних систем цих держав (введення девізної валюти, ліквідація передумов курсових коливань і валютних спекуляцій, ефективність міжнародних розрахунків, доступ до стабілізаційних фондів тощо), так і негативним (вразливість до глобальної фінансової кризи 2007-2011 рр., неможливість рефінансування боргів, що викликало необхідність введення штрафних санкцій Європейською Комісією до країн — порушниць фіскальної дисципліни).

6. Активізація трансформаційного розвитку валютної системи України відбувається під дією процесів інтеграції у світовий економічно-фінансовий простір. У трансформації національної валютної системи виділені еволюційні етапи її розвитку: по-перше, період становлення під дією процесів економічної та політичної суверенізації, що характеризується формуванням національних і міжнародних валютно-фінансових відносин незалежної України; по-друге, етап циклічно-кризового розвитку – введення в обіг національної грошової одиниці гривні, фінансова світова криза 1998 року; по-третє, період розвитку та стабільного функціонування валютної системи, що сприяло підвищенню ефективності діяльності органів валютного регулювання і контролю та покращенню інфраструктури національного валютного ринку України; по-четверте, період кризи та антикризової модернізації, що характеризується вразливістю національної валютної системи України до світової фінансової кризи 2008 року та поступовим виходом із кризи.

7. Одним із негативних проявів глобалізації фінансової системи України, зокрема її валютної складової, є підвищення рівня вразливості до криз, що виявилось у девальвації української гривні, падінні обсягу валютного ринку та скороченні обсягів золотовалютних резервів. Основними заходами мінімізації негативних наслідків сучасної глобальної фінансової кризи у валютній сфері України є створення Спеціалізованої ради експертів з валютних питань при Президенті України, основні напрями діяльності якої лежать у площині моніторингу і попередження на ранніх етапах впливу зовнішніх і внутрішніх шоків на національну валютну систему; встановлення валютного курсу гривні на принципах паритету купівельної спроможності; розроблення державної стратегії управління валютними ризиками, що поєднує різні методи: хеджування (активізація ф'ючерсних операцій), управління активами і пасивами (технічне забезпечення банківських установ), диверсифікація валютних ризиків на мікро- і макрорівнях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях:

1. Лавріненко О.В. Трансформація світової валютної системи / Т. В. Мусієць, О. В. Лавріненко // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — № 20. — С. 32—37 (0,76 друк. арк.; особисто автору належить 0,42 друк. арк.; проаналізовано сутність і класифікація трансформаційних процесів, виділені особливості трансформації світової валютної системи).
2. Лавріненко О.В. Сучасні трансформаційні процеси валютного ринку в період формування нової світової валютної системи / О. В. Лавріненко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2010. — № 6. — С. 122—129 (0,67 друк. арк.). — (Наук. журнал).
3. Лавріненко О.В. Антикризова політика в світовій валютній сфері // Економіка та держава. — 2010 — № 7. — С. 47—50. — (Міжнар. наук.-практ. журнал). — (0,59 друк. арк.).

4. Лавріненко О.В. Гармонізація валютного законодавства країн ЦСЄ в умовах європейської інтеграції // Ринок цінних паперів України. — 2011. — № 3—4. — С. 73—78 (0,48 друк. арк.).

5. Лавріненко О.В. Вплив євро на перетворення національних валютних систем країн ЦСЄ / Т. В. Мусієць, О. В. Лавріненко // Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 17. — С. 33—39 (0,98 друк. арк.; особисто автору належить 0,6 друк. арк.; досліджено теоретико-методологічну базу валютної конвергенції в ЄВС, критерії зближення країн ЦСЄ з ЄВЕС);

в інших виданнях:

6. Лавріненко О.В. Валютна система України в умовах фінансової кризи / О. В. Лавріненко // Проблеми національної економіки в глобальному світі : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 3 квітня 2009 р. / Київський міжнар. університет [та ін.]. — К. : КиМУ, 2009. — С. 103—106 (0,15 друк. арк.).

7. Лавріненко О.В. Сутність поняття трансформації / О. В. Лавріненко // «Ефективність бізнесу в умовах трансформаційної економіки» : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (29—31 черв. 2009 р., Сімферополь). Т.1 / Крим. ін-т бізнесу, Ун-т економіки та управління [та ін.]. — Сімферополь : ЦРОНІ, 2009. — С. 45—47 (0,17 друк. арк.).

8. Лавріненко О.В. Ринок золота: аналіз інвестиційних можливостей / О. В. Лавріненко // «Перспективи та пріоритети розвитку економічного аналізу» : тез. допов. і виступ. VII Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених, (Донецьк, 21—22 квіт. 2010 р.) / заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Є. Є. Іоніна. — Донецьк : Юго-Восток, 2010. — С. 134—136 (0,1 друк. арк.).

9. Лавріненко О.В. Глобальні фактори трансформації валютних систем країн Центральної та Східної Європи / О. В. Лавріненко // «Інноваційно-орієнтаційні засади максимального використання потенціальних можливостей виробництва в умовах євроінтеграції»: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., (14—15 жовт. 2010 р.) / Тернопільський ін-т АПВ НААНУ, Ін-т економіки [та ін.]. — Тернопіль : Крок, 2010. — С. 45—47 (0,14 друк. арк.).

10. Лавріненко О.В. Трансформація валютної системи України / О. В. Лавріненко // «Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів» : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., (20—21 жовт. 2011 р., Запоріжжя). Т. 1 / Запорізький нац. ун-т. — Запоріжжя : ЗНУ, 2011. — С. 81—83 (0,12 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Лавріненко О.В. Трансформація валютних систем країн Центральної та Східної Європи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — Світове господарство та міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». — Київ, 2012.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню теоретичних і практичних аспектів трансформації валютних систем країн ЦСЄ. Розглянуті теоретичні основи функціонування валютних систем у сучасному валютно-фінансовому

середовищі. Проаналізована еволюція змін і трансформацій національних, регіональних і світових валютних систем в умовах інтернаціоналізації, регіоналізації та глобалізації.

На основі системного підходу до дослідження автором проведений порівняльний аналіз валютних систем країн ЦСЄ і в умовах євроінтеграції встановлено зміни елементів, основних принципів функціонування валютної системи і виду з національних валютних систем на регіональну. Доведено, що поглиблення процесів коінтеграції, конвергенції та інтеграції валютних систем країн ЦСЄ викликає втрату валютного суверенітету країни.

Досліджено еволюцію валютної системи України і виділено основні етапи її трансформації. Запропоновано рекомендації зі збереження валютного суверенітету України за умов інтеграції до світового та європейського фінансового середовища.

Ключові слова: трансформація, євроінтеграція, валютна система, країни Центральної та Східної Європи, Європейська валютна система, елементи валютної системи, конвертованість, валютний суверенітет, національна валютна система України.

АННОТАЦИЯ

Лавриненко Е.В. Трансформация валютных систем стран Центральной и Восточной Европы. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 — Мировое хозяйство и международные экономические отношения. — ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана». — Киев, 2012.

Диссертационная работа посвящена исследованию теоретических и практических аспектов трансформации валютных систем стран ЦВЕ. Рассмотрены теоретические основы функционирования валютных систем в современной валютно-финансовой среде. Проанализирована эволюция изменений и трансформаций национальных, региональных и мировых валютных систем в условиях интернационализации, регионализации и глобализации.

На основе системного подхода к исследованию автором проведен сравнительный анализ валютных систем стран ЦВЕ и в условиях евроинтеграции установлены изменения элементов, основных принципов функционирования валютных систем и вида с национальных валютных систем на региональную. Обоснованы доводы, что углубление процессов коинтеграции, конвергенции и интеграции валютных систем стран ЦВЕ ведёт к потере валютного суверенитета страны.

Исследована эволюция национальной валютной системы Украины и выделены основные этапы её трансформации. Составлены рекомендации по сохранению валютного суверенитета Украины в условиях интеграции в мировую и европейскую финансовую сферы.

Ключевые слова: трансформация, евроинтеграция, валютная система, страны Центральной и Восточной Европы, Европейская валютная система,

элементы валютной системы, валютная политика, валютный суверенитет, национальная валютная система Украины.

ANNOTATION

Lavrinenko O.V. Transformation of monetary system in the countries of Central and Eastern Europe. — Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Economics of economic sciences of the speciality 08.00.02 — World economy and international economic relations. SHEE «Vadym Hetman National Economic University», Kyiv, 2012.

The author has established traditional features of type classification of currency systems as a result of the research and substantiation of the existing theoretical materials (by standards, by the exchange rate regime, on dependence of the parity, by the way of regulation and control) and has researched the new ones: (by the degree of vulnerability to global financial crisis, by the degree of delegation of functions on the questions of formation of the national currency policy to some supranational authority).

A detailed analysis of category framework of international currency and financial relations has defined the essence of the transformation of the currency system as the process of qualitative changes of the elements, principles, and the forms of implementation and methods of the regulation of currency and financial relations on national, regional and global levels.

The research of the evolution of the changes of currency systems on various levels has resulted in identification of basic factors of impact of national currency systems (objective and subjective, endogenous and exogenous), that lead to their partial transformation (change of elements), structural transformation (change of both elements and principles), systematic transformation (type modification).

The research has specified the stages and transformation of the European currency system on the basis of introduction of international payment unit: (1950—1978) the stage of the initial currency-settlement integration basis of the European Payment Unit (epunit), European composite unit (EURCO) and European Unit of Account (EUA); (1979—1998) the stage of profound currency-settlement integration basis of ECU; (1999 for today) the stage of currency convergence basis of the euro, which allows profound research of specific tendencies of regional currency integration.

The comprehensive analysis of the elements of the currency systems of the countries of Central and Eastern Europe in the integration environment made it possible to define the basic terms of co-integration, convergence and harmonization of currency relations of the countries of Central and Eastern Europe which include the liberalization of the currency — related sphere, setting of flexible floating exchange rate, the increased share of the euro in the volumes of the currency earnings from foreign trade and currency and financial transactions with the further increase of the euro share in the foreign currency reserves, introduction the expedient measures for the introduction of free convertibility of the national currencies and the unification of the currency legislation with the EU standards.

A new approach to the research of the currency system of Ukraine on the basis of the use of the system of elements has made it possible to define four stages of its

evolution and transformation. The first stage (1991—1995) reflects setting up of economic and political sovereignty of Ukraine. The second stage (1996—1999) is characterized by cyclical and recessional phenomena in the period after the introduction of the hryvna. The third stage (2000—2007) is the period of stabilization and adequate functioning of the currency sphere. The fourth stage reflects recessional developments and anti –crisis modernization of the currency system.

Taking into account the Euro-integration orientation of the economy of Ukraine the author specifies the major measures of the currency policy of Ukraine facilitating the stage of the country's joining the EU which cover the establishment of democratic principles of the organization and regulation of the currency turnover, currency transactions on the interbank foreign currency market of Ukraine for all subjects of foreign currency and financial activity without discrimination and oppression, harmonization and unification of the foreign currency legislation of Ukraine and its adaptation to the standards of the EU, establishing of favorable terms for prospective participants of international settlements and financial transactions.

Key words: transformation, monetary system, European integration, the countries of CEE, European monetary system, elements of monetary system, the monetary policy, the monetary sovereignty, monetary system of Ukraine.